

Senojo geležies amžiaus ietigalių su užbarzdomis radiniai Lietuvoje ir jų chronologija

Mykolas Michelbertas

Ivairių geležies amžiaus laikotarpių Europos tautų ir genčių ginklų tyrinėjimai rodo, kad jų formos keitėsi iš lėto. Tai ryšku ir iš geležinių ietigalių formų. Didelė dalis ietigalių randami smarkiai paveikti korozijos, ap-
lūžę, kas labai apsunkina šių ginklų tipologiją ir data-
vimą. Sunku ietigalius tiksliau datuoti ir tuo atveju, kai jie aptinkami piliakalnių bei gyvenviečių kultūri-
niuose sluoksniuose ar kapuose be tiksliau datuojamų papuošalų.

Šios publikacijos tikslas – apžvelgti Lietuvos seno-
jo geležies amžiaus paminkluose rastus geležinius įmo-
vinius ietigalius su užbarzdomis, palyginti Lietuvos ra-
dinius su baltų žemių ir kaimyninių baltams kultūrų
radiniais, pamėginti pateikti tikslesnę Lietuvos radi-
nių chronologiją. Tenka susilaikyti nuo platesnių ko-
mentarų dėl šių ietigalių paskirties. Viena aišku, kad
pagal savo dydį (ilgį), įmovos skersmenį didesnė dalis
šių dirbinių buvo svaidomų iečių antgaliai. Tokios ie-
tys turėjo būti naudojamos kaip ginklas, prireikus ir
kaip medžioklės įrankis.

Lietuvoje aptiktus ietigalius su užbarzdomis minė-
jo XIX a. pab.–XX a. pr. tyrinėtojai. Ietigalį iš
Antasarės–Laukių pilkapių (Švenčionių raj.) aprašė
F. Pokrovskis (Ф. В. Покровский, 1897, p. 166),
Moškėnų–Laukupėnų piliakalnyje (Rokiškio raj.) ras-
tą ietigalį paskelbė L. Krzywickis (L. Krzywicki, 1917,
p. 36, lent. XII:16). Po Antrojo pasaulinio karo dalį
ankstesnių radinių paminėjo A. Tautavičius (P. Kuli-
kauskas, R. Kulikauskienė, A. Tautavičius, 1961,
p. 312). Pastaraisiais dešimtmečiais naujus radinius ap-
rašė ar paskelbė I. Jablonskis (I. Jablonskis, 1978,
p. 69), V. Valatka (V. Valatka, 1978, p. 77), E. Svetikas
(E. Svetikas, 1989, p. 4, pav. 10:2), šių eilučių autorius
(M. Michelbertas, 1994, p. 23, pav. 12:1). Dalis anks-

tesnių radinių minima O. Kuncienės publikacijoje
(O. Kuncienė, 1978, p. 60, pav. 2:1).

Išsamiausia įvairių geležies amžiaus laikotarpių
įmovinių ietigalių su užbarzdomis apžvalgą yra patei-
kęs V. Kazakevičius (V. Kazakevičius, 1979, p. 62–63;
В. Казакевичюс, 1988, p. 55–57, pav. 22, žemėl. XII).
Šis tyrinėtojas visus įmovinius ietigalius su užbarzdo-
mis skiria VII tipui, tačiau potipių neišskiria, nors ir
aprašo skirtingų formų plunksnas. V. Kazakevičius kai
kuriuos ietigalius (pvz., ietigalį iš Zastaučių, Mažeikių
raj.) datuoja vėlyvesniu laikotarpiu negu pamin-
klo tyrinėtojas (V. Kazakevičius, 1979, p. 62). Jis nu-
rodo, kad ietigalių su užbarzdomis forma Lietuvai
yra nebūdinga. Reti šio tipo ietigaliai turėjo būti įvežti
ar pagal įvežtinius pavyzdžius pagaminti vietoje
(V. Kazakevičius, 1979, p. 63; В. Казакевичюс, 1988,
p. 57).

Sprendžiant iš minėtų publikacijų, kai kurių pa-
minklų ir kapų medžiagos, senajam geležies amžiui
galima skirti įmovinius užbarzdinius ietigalius iš šių
Lietuvos radimviečių. Jas pateikiame abėcėlės tvarka.

1. Antasarė–Laukiai, Švenčionių raj. 1894 m. F. Po-
krovskio tyrinėtame 4 pilkapiu griautiniame vyro kape
prie mirusiojo dešinėsios alkūnės rastas ietigalis su
užbarzdomis, kurio ilgis – 37 cm, įmovos skersmuo –
2,2 cm. Kaip nurodo tyrinėtojas, ietigalio užbarzdos
pasižymi savo dydžiu ir nagų forma (Ф. В. Покровс-
кий, 1897, p. 166). Tyrinėtojas ietigalio nuotraukos ar
piešinio nepaskelbė. Radinys saugomas Valstybiniame
istorijos muziejuje Maskvoje (Rusija). F. Pokrovskis
tikslėnio datavimo nepateikia. A. Tautavičius ietigalį
skiria IV–V amžiui (P. Kulikauskas, R. Kulikauskienė,
A. Tautavičius, 1961, p. 312), nors vėliau griautinių ka-
pų medžiagą datuoja V–VI a. (LAA, III, p. 22).

O. Kuncienė ietigalį taip pat skiria viduriniam geležies
amžiui (O. Kuncienė, 1978, p. 62).

Nors Antasarės–Laukių 4 pilkapiu kape, be ietiga-
lio, daugiau nieko neaptikta, manytume, kad ietigalį
galima skirti senojo geležies amžiaus pabaigai – D pe-
riodui (pagal priimtą H. J. Eggerson–K. Godłowskio
chronologinę schemą). Šiam datavimui neprieštarauja
griautinis laidojimo būdas, pilkapių apdėjimas akme-
nų vainikais, toje pačioje grupėje kituose pilkapiuose
rasti keli stikliniai kubooktaedriniai karoliai, apvalus
raudono emalio karolis, žalvarinės segės lenkta kojele
dalis (Ф. В. Покровский, 1897, p. 165–168).

2. Dzirmiškės (Dirmiškės), Alytaus raj. 1988 me-
tais E. Svetiko tyrinėtame pilkapiu Nr. 2 berniuko-pa-
auglio kape, kairėje galvos pusėje aptiktas įmovinis
ietigalis su užbarzdomis. Jo ilgis – 12 cm, plotis ties
užbarzdomis apie 2 cm, įmovos skersmuo – 2,1 cm.
Kairėje galvūgalio pusėje dar aptiktas juodas glūdinu
paviršiumi molinis puodelis, prie mirusiojo pėdų – du
geležiniai pentinai su buoželėmis lankelio galuose
(E. Svetikas, 1989, p. 3–5, pav. 8, 10). Tyrinėtojas ka-
pą datuoja III–IV a. Radiniai saugomi Aly-
taus kraštotyros muziejuje.

Reikia pažymėti, kad Dzirmiškių ietiga-
lis pasižymi trumpa lygiašonio trikampio
formos plunksna su nedidelėmis užbarzdo-
mis (1:1 pav.). Panašių savo forma ietigalių
yra aptikta Pševorsko kultūros paminkluo-
se. Pagal neseniai P. Kaczanowskio atliktą
šios kultūros įmovinių ietigalių klasifikaci-
ją, artimiausias Dzirmiškių ietigaliui būtų
tipas H, datuojamas B₂ periodu (P. Kacza-
nowski, 1995, p. 32, lent. XVII:3). Panašių
pagal formą užbarzdinių ietigalių aptikta
rytinių baltų žemėse – brūkšniuotos kera-
mikos kultūros piliakalniuose Baltarusijoje
(Labenščinos, Bancerovščinos, Augustovo
piliakalniai, žiūr. A. Г. Митрофанов, 1978,
p. 37–38, pav. 20:1; А. Г. Митрофанов, 1967,
pav. 2:1; А. Г. Митрофанов, 1969, pav. 2:2).
Pastarieji ietigaliai datuojami IV a. prieš m. e.–pirmaisiais m. e. amžiais ir,
be abejo, mažai gali padėti datuojant Dzir-
miškių ietigalį.

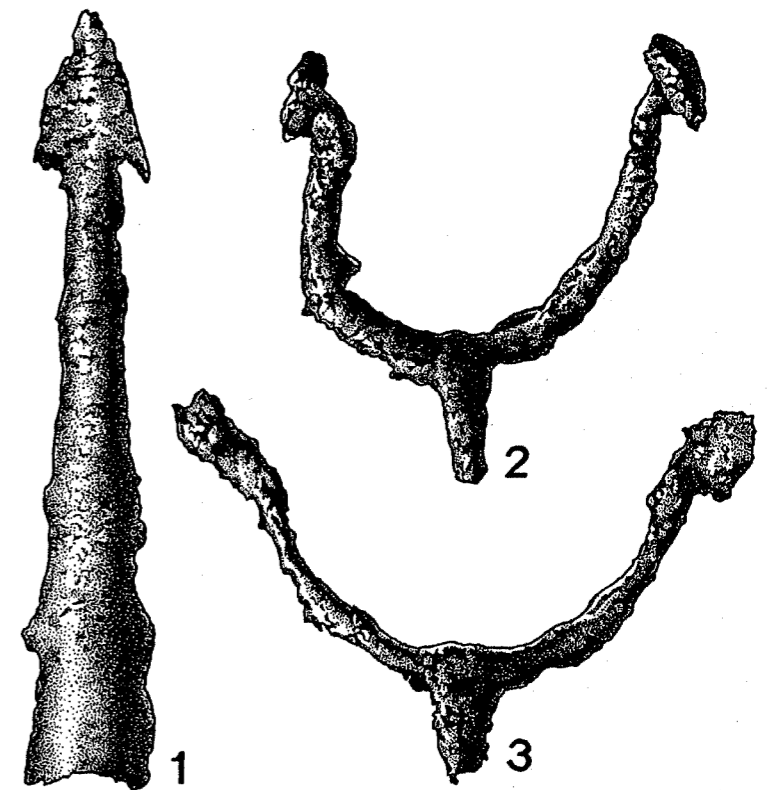
Dzirmiškių ietigalį padeda datuoti kar-
tu kape aptikti pentinai (1:2, 3 pav.). Tokio

tipo geležiniai pentinai Lietuvos archeologiniuose pa-
minkluose aptinkami su C_{1a} periodo pabaigos – D pe-
riodo pirmosios pusės medžiaga. Todėl reikėtų pritarti
tyrinėtojo pateiktai kapo ir ietigalio chronologijai.

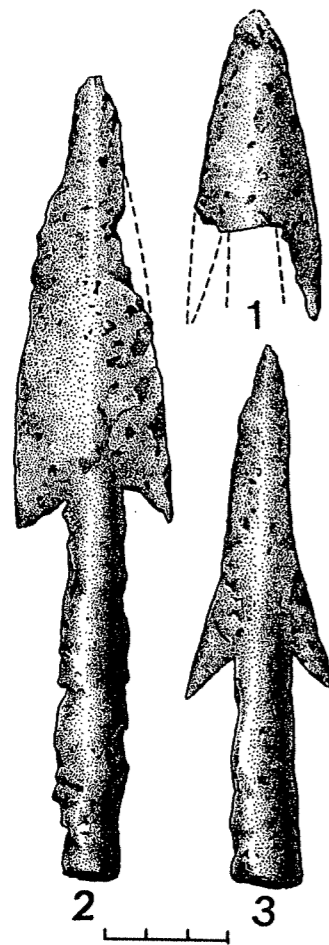
3. Kašučiai, Kretingos raj. 1975 metais I. Jablons-
kio tyrinėtame 28-ame pilkapyje (kape) atsitiktinai ras-
tas ietigalis su užbarzdomis (I. Jablonskis, 1978, p. 69).
Ietigalį vėliau paskelbė V. Kazakevičius (В. Казаке-
вичюс, 1988, p. 88, pav. 22:6). Abu tyrinėtojai ietiga-
lio nedatuoja. Kašučių ietigalis pagal visą pilkapy-
no medžiagą mūsų buvo datuotas B₂/C₁–C_{1b} periodu
(M. Michelbertas, 1986, p. 173). Radinys yra Kretin-
gos kraštotyros muziejuje.

Kašučių ietigalis turi lygiašonio trikampio formas,
truputį išmaugtais šonais plunksną, kurios ilgis šiek
tik viršija įmovos ilgį (2:3 pav.). Bendras ietigalio il-
gis – 12 cm, plotis per užbarzdas – 3,7 cm.

Panašių pagal formą ietigalių aptikta Pševorsko kul-
tūros paminkluose. Tai būtų P. Kaczanowskio tipo F
pirmoji atmaina, kuri žinoma B₁ periodo paminkluo-
se, B₁ ir B₂ periodų sandūroje (P. Kaczanowski, 1995,

1 pav. Dzirmiškės. Pilkapiu Nr. 2 radiniai:
1 – ietigalis su užbarzdomis; 2, 3 – pentinai. Geležis. Pagal E. Svetiką.

2 pav. Ietigaliai su užbarzdomis.

1 – Moškėnai-Laukupėnai; 2 – Zastaučiai; 3 – Kašučiai. Geležis. Pagal L. Krzywickį (1) ir V. Kazakevičių (2, 3).

p. 31, lent. XVI:8). Panašus Kašučių formai ietigalis žinomas iš Vielbarko kultūros, Pila vietovės (P. Kaczanowski, J. Zaborowski, 1988, p. 224–225). Jis datuojamas ankstyvuoju romėnišku laikotarpiu.

Kašučių ietigalio datavimą galima šiek tiek patikslinti pagal 28-to kapo medžiagą. Šiame vyro kape, be geležinių ir akmeninių daiktų, buvo aptikta prūsų serijos akinė segė ir A 128 tipo laiptelinė segė, taigi, kapo chronologija – B₂/C₁ periodas. Galbūt šis ietigalis buvo išjudintas iš minėto kapo. Ietigalis skirtinas B₂/C₁ periodui.

4. Moškėnai-Laukupėnai, Rokiškio raj. 1911 metais L. Krzywickio tyrinėtame piliakalnyje aptiktas geležinio ietigalio fragmentas su išlikusia viena užbarzda (L. Krzywicki, 1917, p. 36, lent. XII:16). Šis ietigalis dar kartą publikuotas V. Kazakevičiaus (В. Казакевичюс, 1988, p. 55, pav. 22:5.). Deja, šie autoriai ietigalio nedatuoja. Radinys saugomas Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje.

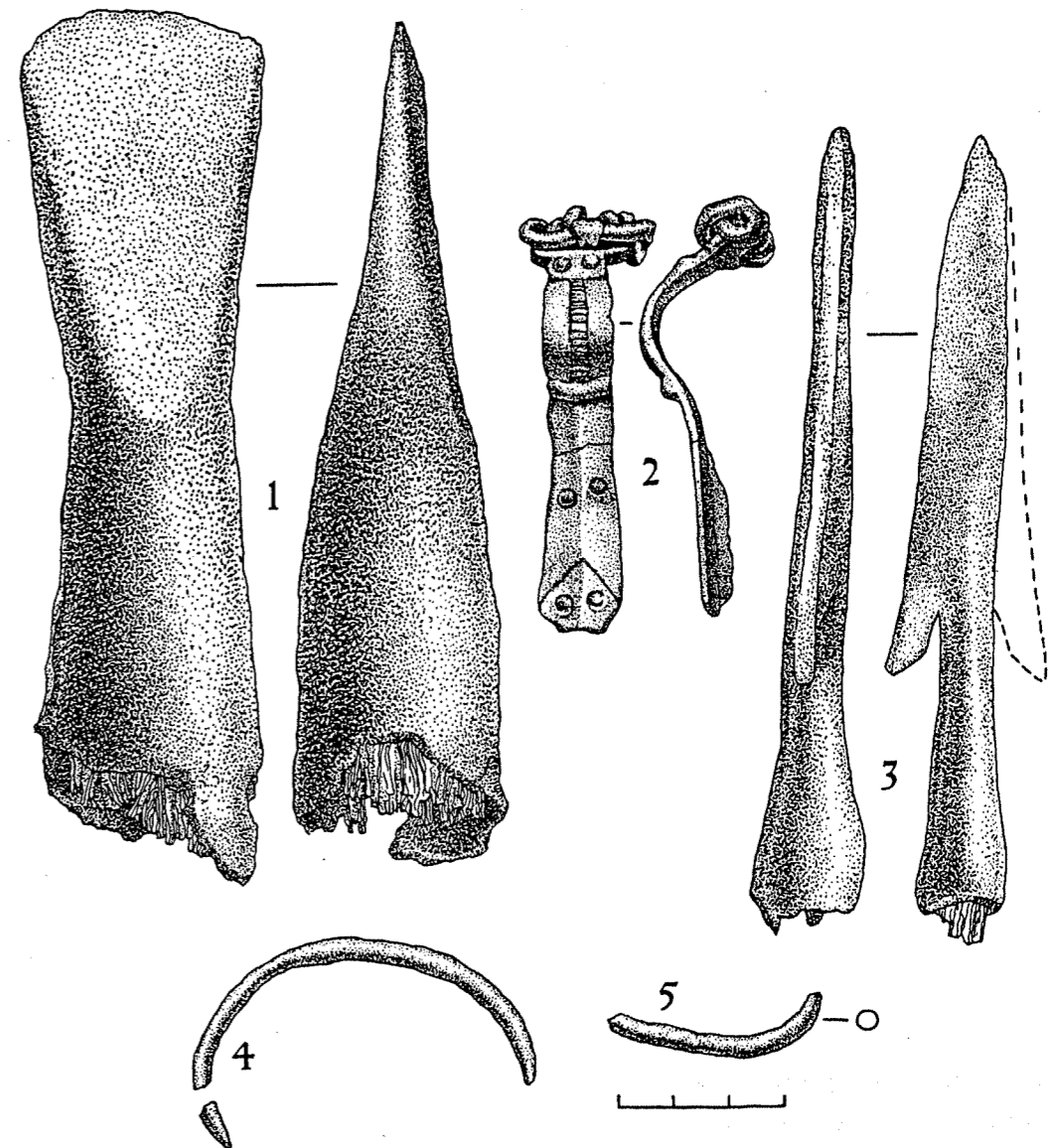
Moškėnų-Laukupėnų ietigalio fragmento ilgis – 5,3 cm, plotis plačiausioje vietoje (t. y. per užbarzdas) – 3,1–3,2 cm (2:1 pav.). Ietigalio plunksna yra lygiašonio trikampio formos, jos pjūvis gali būti rombinis (sprendžiant pagal L. Krzywickio pateiktą nuotrauką). Manytume, kad ietigalis galėjo būti panašus į Dzirmiškių, t. y. ilgą įmovą ir trumpą plunksną.

Sunku ietigalį tiksliau datuoti. Moškėnų-Laukupėnų piliakalnyje rastos medžiagos chronologiniai rėmai yra I tūkst. prieš m. e.–VII m. e. amžius (LAA, II, p. 112). Ietigalio datavimą iki mūsų eros reikėtų atmeti kaip mažai įtikimą, nes iš ankstyvojo geležies amžiaus turime labai nedaug geležinių daiktų. Tarp I–VII m. e. amžių medžiagos vyrauja senoji geležies amžiaus tiksliau datuoti žalvariniai daiktai. Tai II gr. statinėlinis smeigtukas, I gr. ratelinis smeigtukas, II gr. segė trikampe kojele (L. Krzywicki, 1917, lent. XIII:2, 5, 22). Šie daiktai priklauso B₂/C₁–C₂ periodams. Šiam laikotarpiui turėtų priklausyti ir dalis piliakalnyje rastų geležinių daiktų – lazdelinių smeigtukų, peilių lenkta nugarėle, ylių, kirstukas ir kiti. Todėl didelė tikimybė, kad Moškėnų-Laukupėnų ietigalis buvo pagamintas ir naudotas B₂/C₁–C₂ periodais.

5. Paragaudis, Šilalės raj. 1988 metais M. Michelberto tyrinėtame XXXVI pilkapio vyro kape Nr. 1 rastas įmovinis ietigalis su išlikusia viena užbarzda (M. Michelbertas, 1994, p. 23, pav. 12:1). Jis aptiktas ant kairiojo galvūgalio akmens. Ietigalis yra ilgesnis už įmovą plunksna, kuri yra lygiašonio trikampio formos (pav. 3:3). Ietigalio ilgis – 14,7 cm, įmovos ilgis – 5,6 cm, spėjamas plotis per užbarzdas – apie 3 cm. Ietigalis yra Lietuvos nacionaliniame muziejuje Vilniuje. Kape jis buvo aptiktas su geležiniu įmoviniu kirviu, žalvarine prūsų serijos akinė sege, dviem žalvarinėmis apyrankėmis pumpuriniais galais (3:1, 2, 4, 5 pav.). Todėl šio ietigalio chronologija didesnių abejonių nekelia. Jį reikia datuoti B₁ periodo pabaiga–B₂ periodo pradžia.

Panašių Paragaudžiui savo forma ietigalių taip pat rasta Pševorsko kultūros paminkluose. Artimiausias yra E tipas, labiausiai ten žinomas iš B₂ periodo (P. Kaczanowski, 1995, p. 31, XVI:7).

6. Zastaučiai, Mažeikių raj. 1974 metais V. Valatkos tyrinėtame kapinyne atsitiktinai rastas ietigalis su užbarzdomis (V. Valatka, 1978, p. 77). Vėliau šį ietigalį paskelbė O. Kuncienė (O. Kuncienė, 1978, pav. 2:1) ir V. Kazakevičius (В. Казакевичюс, 1988, p. 55, pav. 22:3). Tyrinėtojas V. Valatka šio ietigalio ne-

3 pav. Paragaudis. XXXVI pilkapio kapo Nr. 1 radiniai.

1 – įmovinis kirvis; 2 – prūsų serijos akinė segė; 3 – ietigalis su užbarzdomis; 4, 5 – apyrankės pumpuriniais galais. 1, 3 – geležis, 2, 4, 5 – žalvaris.

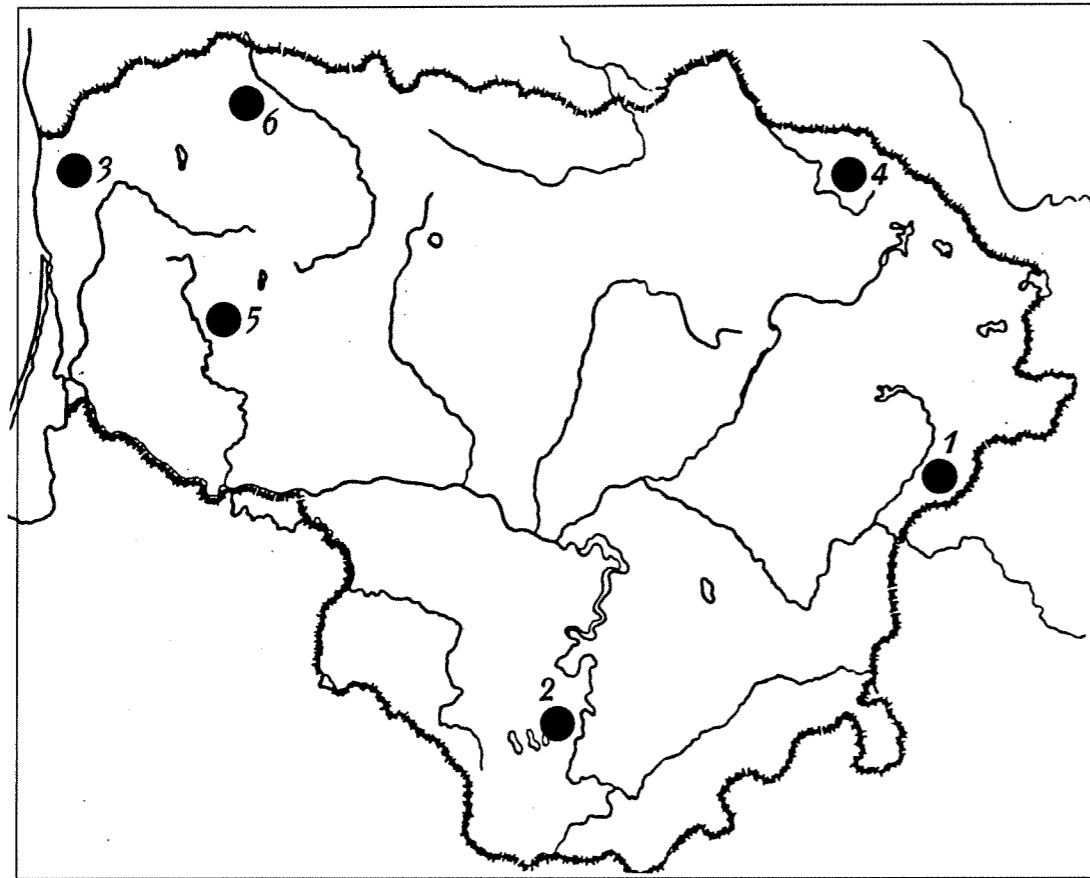
datuoja, tik pažymi, kad kalvelėje, kur aptiktas ir ietigalis, buvo IV–V a. kapų, nors ten rasta ir B₁–B₂ periodo radinių (ivijinis antsmilkinis). Likusius ietigalius V. Valatka skiria III–IV amžiui. V. Kazakevičius mano, kad Zastaučių ietigalis galėjo būti naudotas VI–VIII amžiuje (V. Kazakevičius, 1979, p. 62–63). Radinys yra Mažeikių kraštotyros muziejuje.

Zastaučių ietigalio ilgis – 18,5 cm, plotis per užbarzdas – apie 4 cm. Plunksna yra lygiašonio trikampio formos. Ji sudaro pusę viso ietigalio ilgio (2:2 pav.).

Manytume, kad tai yra to paties tipo ietigalis kaip ir rastasis Kašučiuose, todėl ir jų chronologija turėtų būti panaši – B₂/C₁ periodas. Minėjome, kad panašių ietigalių aptikta ir Pševorsko kultūros teritorijoje.

Taigi iki šiol Lietuvoje žinomos šešios geležinių įmovinių ietigalių su užbarzdomis radimo vietos (4 pav.). Tokių ietigalių aptikta Vakarų Lietuvos ir Žemaitijos kapinyuose ir pilkapynuose, Užnemunės ir Rytų Lietuvos pilkapuose, Rytų Lietuvos piliakalniuose. Kaip matėme, šio tipo ietigalius Lietuvoje pradėta dėti į kapus jau B₁ periodo pabaigoje – B₂ periodo pradžioje, naudoti ir vėlesniais senoji geležies amžiaus laikotarpiais.

Galima šiek tiek papildyti užbarzdinių ietigalių tipologinį skirstymą. Skirdami juos visus V. Kazakevičiaus VII tipui, išskirtume tris potipius. Potipis a: ietigaliai su lygiašonio trikampio formos plunksna, sudaranti apie pusę viso daikto ilgio (Kašučiai, Zastaučiai). Plunksnos pjūvis gali būti rombinis.

4 pav. Senojo geležies amžiaus įmovinių ietigalių su užbarzdomis radimvietės Lietuvoje:
1 – Antasari-Laukiai; 2 – Dzirmišės, 3 – Kašučiai; 4 – Moškėnai-Laukupėnai; 5 – Paragaudis, 6 – Zastaučiai.

Piešiniai – Izoldos Maciukaitės

Potipis b: ietigaliai su lygiašonio trikampio formos plunksna, sudarančia daugiau kaip pusę daikto ilgio. Plunksna – rombinio pjūvio (Paragaudis).

Potipis c: ietigaliai su trumpomis lygiašonio trikampio formos plunksnomis, sudarančiomis nedidelę daikto dalį (Dzirmišės, Moškėnai-Laukupėnai, galbūt ir Antasari).

Ietigalių su užbarzdomis nedaug aptikta ir kitoje baltų genčių gyventojų teritorijoje. Radinius rytinių baltų žemėse jau šiek tiek aptarėme. Prūsų genčių teritorijoje iš senojo geležies amžiaus tėra žinoma vos keletas radinių. Jie aptikti Sambijoje ir Mozūrų srityje (žiūr. W. Gaerte, 1929, p. 224, pav. 195:a, e; W. Nowakowski, 1996, lent. 56:1). Dalis jų skiriama O. Tischlerio C periodui, dalis tiksliau datuojama C_{1b}–C₂ periodu. Latvijoje, žemgalių laidojimo paminkluose aptiktas vienas ietigalis su užbarzda, datuojamas laikotarpiu apie 400 metų (P. Stepinš, 1939, p. 57, pav. 10:9). Atrodo, kad ietis su užbarzdiniu ietigaliu baltų žemė-

se didesnės reikšmės neturėjo arba tokio tipo ginklai retai buvo dedami į kapus. Pavyzdžiui, Paragaudžio pilkapyne aptikta 16 įmovinių ietigalių, tarp jų – tik vienas su užbarzdomis, kas sudaro 6,2 proc. visų ietigalių. Zastaučių pilkapiuose ir kapinyne, pagal V. Valatkos paskelbtus duomenis, buvo aptikta 30 įmovinių ietigalių, iš jų tik vienas (3,3 proc.) su užbarzdomis.

Tiek Lietuvoje, tiek kitoje baltų genčių teritorijoje įmoviniai ietigaliai su užbarzdomis retai buvo naudojami ir viduriniame, ir vėlyvajame geležies amžiuje (O. Kuncienė, 1978, p. 61–63; E. Butėnienė, 1984, p. 52; B. Казакиявичюс, 1988, p. 55–57).

Atkreiptinas dėmesys į dar vieną dalyką. Lietuvoje rastų senojo geležies amžiaus ietigalių užbarzdos yra trumpesnės už analogiškų ietigalių užbarzdas prūsų genčių teritorijoje, Pševorsko kultūroje. Lietuvoje nerasta ietigalių ornamentuotomis įmovomis. Galimas daiktas, kad dalis mūsų aptartų užbarzdinių ietigalių buvo pagaminta vietinių meistrų – kalvių.

Literatūra

- Butėnienė E., 1984. Želmenišės pilkapyne. In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*. Vilnius, p. 50–53.
- Gaerte W., 1929. Urgeschichte Ostpreussens. Königsberg.
- Jablonskis I., 1978. Kašūčių (Kretingos raj.) pilkapių tyrinėjimai 1975 metais. In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1974 ir 1975 metais*. Vilnius, p. 64–70.
- Kaczanowski P., 1995. Kłasyfikacja grotów broni drzewicowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego. Kraków.
- Kaczanowski P., Zaborowski J., 1988. Bemerkungen über die Bewaffnung der Bevölkerung der Wielbark – Kultur. In: *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*. t. I, Lublin. p. 221–239.
- Kazakevičius V., 1979. Ietigaliai Lietuvoje V–VIII a. (2. Įmoviniai). In: *Lietuvos TSR MA darbai: A serija*, t. 2(67), p. 53–65.
- Krzywicki L., 1917. Grodziska górno – litewskie. Grodzisko na Górze Ościkowej pod Rakiszkami. In: *Pamiętnik Fizyograficzny*. t. XXIV, dział V. Warszawa. p. 1–42, lent. I–XIII.
- Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A., 1961. Lietuvos archeologijos bruožai. Vilnius.
- Kuncienė O., 1978. M. e. V–VII amžių užbarzdinis ietigalis iš Grigiškių (Neravų) pilkapyne. In: *Lietuvos TSR MA darbai: A serija*, t. 2(63), p. 59–64.
- LAA., II. Lietuvos TSR archeologijos atlasas, t. II. Vilnius, 1975.
- LAA., III. Lietuvos TSR archeologijos atlasas, t. III. Vilnius, 1977.
- Michelbertas M., 1986. Senasis geležies amžius Lietuvoje. Vilnius.
- Michelbertas M., 1994. Paragaudžio pilkapyne. In: *Šilalės kraštas*, t. 1, Vilnius, p. 11–25.
- Nowakowski W., 1996. Das Samland in der römischen Kaiserzeit und seine Verbindungen mit dem römischen Reich und der barbarischen Welt. Marburg–Warszawa.
- Stepinš P., 1939. Senkapi „Liepu kalnā“ Rubas pag. Rūsišos–Debešos, Jelgavas apr. In: *Senatne un māksla*, t. I. Rīga, p. 45–63.
- Svetikas E., 1989. Dzirmiškių pilkapyne. Alytus.
- Valatka V., 1978. Zastaučių (Mažeikių raj.) I–IV amžių pilkapiai ir kapinyne. In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1974 ir 1975 metais*, p. 72–78.
- Казакиявичюс В., 1988. Оружие балтских племен II–VIII веков на территории Литвы. Вильнюс.
- Митрофанов А. Г., 1967. Банцеровское городище. In: *Белорусские древности*. Минск, с. 243–261.
- Митрофанов А. Г., 1969. Августовское городище. In: *Тезисы докладов к конференции по археологии Белоруссии*. Минск, с. 77–81.
- Митрофанов А. Г., 1978. Железный век средней Белоруссии. Минск.
- Покровский Ф. В., 1897. К исследованию курганов и городищ на восточной окраине современной Литвы. In: *Труды IX археологического съезда в Вильне 1893*, t. 2, с. 138–196.

DIE FUNDE DER SPEERSPITZEN MIT TÜLLEN UND WIDERHAKEN DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN LITAUEN UND IHRE CHRONOLOGIE

Mykolas Michelbertas

Zusammenfassung

In dem Artikel wird eine Übersicht von den Speerspitzen mit Tüllen und Widerhaken der römischen Kaiserzeit gegeben, die litauischen Gegenstände werden mit den Funden anderer baltischer Gebiete und Nachbarkulturen verglichen, es wird sowie die präzisierte Chronologie der litauischen Funde angegeben.

Laut den früheren Veröffentlichungen und Forschungsergebnissen mancher Denkmäler und Begräbnisstätten, kann man eine Schlussfolgerung ziehen, dass die Speerspitzen mit Tülle und Widerhaken zur römischen Kaiserzeit aus folgenden Fundorten zuzuordnen sind:

- Antasari-Laukiai, Ray. Švenčionys. 1894 in dem von F. Pokrowski erforschten Hügelgrab 4, in Männergrab ist eine Speerspitze mit Widerhaken neben dem rechten Elbogen des Gestorbenen gefunden worden. Die Länge der Speerspitze beträgt 37 cm. Laut den Funden und Ergebnissen der Forschungen der Nachbarschaftshügelgräber

kann man die Speerspitze der Stufe D zu ordnen (nach dem H. J. Eggers–K. Godłowski System).

- Dzirmišės (Dirmišės), Ray. Alytus. 1988 in dem von E. Svetikas erforschten Hügelgrab 2, auf der linken Seite des Kopfes von halbwüchsigen Jungen ist eine Speerspitze mit Widerhaken gefunden worden. Länge 12 cm, Breite an den Widerhaken 2 cm, Durchmesser der Tülle 2,1 cm. Als Beilagen sind Eisenknopfsporen, ein schwarzes poliertes Tongefäß gefunden worden. Die ähnlichsten Speerspitzen kommen in den Denkmälern der Pszeworsk-Kultur vor (von P. Kaczanowski festgesetzter Typ H) sowie auf dem Territorium der Ostbalten – auf den Burgbergen der Strichkeramik-Kultur in Weissrussland. Die o. g. Speerspitze ist zur Ende der Stufe C_{1a} – erster Hälfte der Stufe D zugeschrieben.
- Kašučiai, Ray. Kretinga. 1975 in dem von I. Jablonskis erforschten Hügelgrab 28 ist zufällig eine Speerspitze mit Widerhaken gefunden worden. Länge 12 cm, Breite an den Wi-

derhaken 3,7 cm. Formenähnliche Speerspitzen kommen in den Denkmälern der Pszeworsk-Kultur vor (I Art F Types von P. Kaczanowski) sowie auf dem Territorium der Wielbark-Kultur. Das Inventar des o. g. Hügelgrabes lässt die Speerspitze der Stufe B₂/C₁ zu ordnen.

4. Moškėnai-Laukupėnai, Ray. Rokiškis. 1911 in dem von L. Krzywicki erforschten Burgberg ist ein Teil der Speerspitze mit einem erhalten gebliebenen Widerhaken gefunden. Vermutliche Breite der Speerspitze an den Widerhaken 3,1–3,2 cm. Aufgrund der Funde des Burgberges wäre die Speerspitze den Stufen B₂/C₁ – C₂ zugeordnet sein.

5. Paragaudis, Ray. Šilalė. 1988 in dem von M. Michelbertas erforschten Hügelgrab XXXVI (Männerbestattung 1) ist eine Speerspitze mit einem erhalten gebliebenen Widerhaken gefunden worden. Länge der Speerspitze 14,7 cm, Länge der Tülle 5,6 cm. Das Inventar der Bestattung (Tüllenbeil, bronzene Augenfibeln der preussischen Serie, zwei Arminge mit Knopfenden) lässt die o. g. Speerspitze aus dem Ende der Stufe B₁ – Anfang der Stufe B₂ zu datieren. Die ähnlichsten Gegenstände dem o. g. Fund sind von P. Kaczanowski abgesetzten E types der Pszeworsk-Kultur.

6. Zastaučiai, Ray. Mažeikiai. 1974 in dem von V. Valatka erforschten Gräberfeld ist zufällig eine Speerspitze mit Widerhaken gefunden. Länge 18,5 cm, Breite an den Wi-

derhaken ca. 4 cm. Der Fund wird zum denselben Typ wie der in Kašučiai gefundene Gegenstand zugeordnet und aus der Stufe B₂/C₁ datiert.

Die Speerspitzen mit Tüllen und Widerhaken sind in den Hügelgräber und Gräberfelder Westlitauens und Žemaitija, Hügelgräber Ostlitauens und Užnemunė, aus den Burgbergen Ostlitauens gefunden worden. Es lässt sich, die Funde in drei Untertypen zu setzen:

A. Speerspitzen mit den gleichschenkligen-dreieckförmigen Federn, die fast eine Hälfte der Gesamtlänge umfassen (Kašučiai, Zastaučiai).

B. Speerspitzen mit den gleichschenkligen-dreieckförmigen Federn, die mehr als eine Hälfte der Gesamtlänge umfassen. Der Querschnitt der Feder ist rautenförmig (Paragaudis).

C. Speerspitzen mit kurzen gleichschenkligen-dreieckförmigen Federn, die nur geringen Teil der Gesamtlänge umfassen (Dzirmiškės, Moškėnai-Laukupėnai, wahrscheinlich auch Antasari).

Die Speerspitzen mit Tüllen und Widerhaken kommen selten auch auf dem restlichen Territorium baltischer Stämmen (Preußen, Lettland) vor. Vermutlich waren solche Speerspitzen beim Gebrauch nicht so wichtig oder wurden als Bestattungsbeilagen selten gegeben.

Baitų kapinyno dviejų kapų chronologijos klausimu

Rasa Banytė

Klaipėdos rajone, Dvilų apylinkėse esantis Baitų plokštinis kapinynas su akmenų vainikais buvo žinomas nuo XIX a. pabaigos, kai žvalgomojusius tyrimus čia vykdė A. Bezzenbergeris ir E. Scheu. Leidinio *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia* (toliau – *Prussia*) 18-ame (Bezzenberger A., 1893, p. 133) ir 19-ame (Bezzenberger A., 1895, p. 250) sąsiuvinuose minimi *Prussia* muziejui Karaliaučiuje perduoti radiniai iš šio kapinyno. 1896 metų spalio 28–29 dienomis A. Bezzenbergeris juos tyrinėjo kiek išsamiau, tyrinėjimų duomenis paskelbė *Prussia* 21-ame sąsiuvinyje (Bezzenberger A., 1900, p. 133–135, lent. XVI:3), tačiau be iliustracijų, tik pridėjęs atidengtų akmenų planą. A. Bezzenbergeris atkasė daugiau kaip 63 m² plotą, tačiau tik pirmąją 48 m² dydžio perkasą visiškai ištyrė. Joje 12–25 cm gylyje buvo atidengtas netvarkingas akmenų grindinys, kurį nuėmus, pasak tyrinėtojo, neatkasta nei vieno atskiros palaidojimo, bet rasta pavienių radinių. Nepasitenkinęs ką rado, A. Bezzenbergeris ieškojo kapų dar keliose bulviarūšių mažiau apardytose pievos vietose. Buvo atkasti du apvalūs akmenų grindiniai (2,5–3,0 m skersmens), išdėlioti tamsesnės peleningos žemės dėmėje. Kas rasta po šiais akmenimis, A. Bezzenbergeris nerašo. Gali būti, kad per trumpą laiką darbų baigti nespėjo ir kapai iki galo neatkasti. *Prussia* muziejaus kataloge (Katalog, 1897, p. 34) Baitų radiniai pažymėti 169 numeriu ir datuojami C periodu, t. y. pagal tuo metu priimtą O. Tischlerio chronologinę schemą III amžiumi. Kaip analogiją Baitų senkapių radiniams A. Bezzenbergeris nurodė Šernų kapinyno radinius (Bezzenberger A., 1892, p. 141–168, lent. VI–XVI). Iš glausto Baitų kapinyno radinių aprašymo minėtuose *Prussia* leidiniuose aiškėja, jog aptariamame kapinyne tais metais buvo rasta geležinio pjautuvo, peilio-durklo (kovos peilio?), žaslų fragmentų, pavienių lipdytos keramikos šukių. Papuošalams atstovavo vaikiška sulaužyta antkaklė, dvi lankinės segės lenkta kojele, apyrankės truputį storėjančiais galais, vai-

kiška trikampio pjūvio apyrankė, geležiniai lazdeliniai ir kryžiniai smeigtukai, žalvariniai įvijiniai žiedai bei paskiros įvijos ir neaiškūs geležies fragmenteliai. 1989–1991, 1993, 1995 metais vykdyti archeologiniai Baitų kapinyno tyrinėjimai suteikė daugiau žinių apie šio kapinyno įkapių kompleksus (Banytė R., 1990, p. 72–74; Banytė R., 1992, p. 70–73; Banytė R., 1994, p. 124–127; Banytė R., 1996, p. 95–98). Šiame kapinyno tyrinėjimų etape ištirta 257 m² kapinyno apsaugos teritorijos, kurioje rasti kapai. Tai nepakankama, kad būtų galima išsamiau kalbėti apie viso kapinyno chronologiją. Todėl šį kartą aptarsime du moterų kapus (Nr. 8 ir Nr. 18). Jų turtingos įkapės leidžia juos lyginti tarpusavyje ir su kitų Vakarų Lietuvos kapinynų medžiaga.

Abu Baitų moterų kapai (Nr. 8 ir Nr. 18) atidengti 1991 metais, orientuoti atitinkamai į ŠV 330°–PR 150° ir ŠR 50°–PV 230° kryptimis. Pagal įkapių vietą ir užsikonservavusias smulkias kaukolės dalis (kapas Nr. 18) mirusiųjų galvūgalio vieta buvo PR (Nr. 8) ir PV (Nr. 18) pusėse. Kapo Nr. 8 degėsingos ir peleningos duobės sampilo viršutinėje dalyje gulėjo penki paskiri akmenys, o įkapės atsidengė 0,90–0,93 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus (maždaug 0,60–0,70 m gylyje nuo senojo kapinyno paviršiaus) lygio. Kapo Nr. 18 duobės dėmė išryškėjo 0,40 m gylyje, po paviršinėmis maišytomis žemėmis. Kapinyno paviršiaus žemės šioje vietoje buvo nustumdytos įvairių ankstesnių ūkinių darbų metu, todėl neaiški akmenų konstrukcija virš kapo Nr. 18 ir laidojimo duobės gylis, palyginti su senuoju kapinyno paviršiaus lygiu. Įkapės gulėjo 0,45–0,50 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, o duobės dugnas pasiektas 0,55–0,60 m gylyje. Abiejų kapų duobės buvo stačiakampio suapvalintais kampais formos, kapo Nr. 8 – 1,8–2,1 m ilgio ir 1,1–1,2 m pločio, kapo Nr. 18 – apie 1,8 m ilgio ir 0,8–0,9 m pločio. Daugumą įkapių sudarantys papuošalai gulėjo spėjamoje mirusiųjų galvos-krūtinės-pilvo srityje, o pagalbinės įkapės – sudėtų ant krūtinės rankų srityje (kapas Nr. 18) ar